

UTICAJ VOJNE NEUTRALNOSTI
SRBIJE NA BEZBEDNOST
I STABILNOST U EVROPI

Uredio
Srđan T. KORAC

Beograd, 2016.

Izdavači:
Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
Hanns Seidel Stiftung – Kancelarija za Srbiju i za Crnu Goru, Beograd

Za izdavače:
Prof. dr Branislav Đorđević,
direktor Instituta za međunarodnu politiku i privredu

Uredio:
Dr Srđan T. Korać

Recenzenti:
Prof. dr Jovanka Šaranović
Doc. dr Zoran Jeftić
Prof. dr Branislav Đorđević

Lektor
Maja Nikolić

Kompjuterska obrada i korice
Sanja Balović

Štampa: *Mala knjiga+, Novi Sad*

Tiraž: 300

ISBN 978-86-7067-231-4

Projekat je finansiran od strane Ministarstva spoljnih poslova Savezne Republike Nemačke na osnovu Odluke nemačkog Bundestag-a i sproveden uz podršku Predstavništva Hanns Seidel Fondacije za Srbiju i za Crnu Goru.

VOJNA NEUTRALNOST REPUBLIKE SRBIJE U SVETLU TEORIJE DETERMINISTIČKOG HAOSA

Brankica POTKONJAK-LUKIĆ¹
Stanislav STOJANOVIĆ

APSTRAKT

Rad ima za cilj da ponudi moguće odgovore na pitanja da li vojna neutralnost doprinosi ostvarenju spoljnopolitičkih ciljeva i jačanju položaja Srbije u svetu, koji su njeni dometi i da li takvo spoljnopolitičko opredeljenje treba posmatrati kao prednost ili nedostatak sa aspekta bezbednosti i odbrane zemlje, i to iz perspektive teorije determinističkog haosa. Argumente, koji naučno utemeljeno nedvosmisleno govore u prilog potencijalnih pozitivnih implikacija vojne neutralnosti za Srbiju, nude rezultati istraživanja ostvareni u oblasti teorije determinističkog haosa, ukazujući da je potrebno prihvatiti da su, iako u određenoj meri postoje, mogućnosti za ostvarivanje celovitog uvida u svu složenost implikacija vojne neutralnosti Srbije, kao i dometi predviđanja uticaja vojne neutralnosti na ostvarenje spoljnopolitičkih ciljeva, bezbednost i odbranu zemlje, veoma ograničeni. Imajući u vidu rastuću brojnost i raznovrsnost subjekata međunarodnih odnosa, a istovremeno i ekstremnu složenost spleta interakcija koje se razvijaju među njima, jasno je da ishod svake promene u međunarodnoj politici predstavlja proizvod procesa koji karakteriše značajna neizvesnost, te je, stoga, sa aspekta pouzdanosti, moguće raspolagati samo kratkoročnim prognozama ponašanja subjekata međunarodnih odnosa. Autori smatraju da su, dugoročno posmatrano, implikacije vojno neutralne pozicije

¹ Dr Brankica Potkonjak-Lukić je šef Odseka za procene u Odeljenju za strategiju, Uprava za strategijsko planiranje Ministarstva odbrane Vlade Republike Srbije.

E-pošta: brankica.lukic-potkonjak@mod.gov.rs

Dr Stanislav Stojanović je vanredni profesor na Vojnoj akademiji i mnačelnik Odeljenja za strategijske analize i bezbednosne integracije u Institutu za strategijska istraživanja, Ministarstvo odbrane Republike Srbije.

E-pošta: stanislav.stojanovic@mod.gov.rs

Srbije u potpunosti nepredvidive. Autori zaključuju da teorija determinističkog haosa istovremeno ukazuje i na to da upravo stanje sistema koje karakteriše povećan stepen složenosti i neizvesnosti, a u kojem zbog politike vojne neutralnosti istrajava Srbija, predstavlja priliku koju treba mudro i pragmatično iskoristiti, jer takvo stanje otvara i brojne mogućnosti za razvoj i prosperitet društva i države.

Ključne reči: vojna neutralnost, Republika Srbija, politika odbrane, teorija determinističkog haosa, nelinearnost.

O vojnoj neutralnosti i mogućim implikacijama takvog strategijskog opredeljenja Republike Srbije, utemeljenog na odluci koju je decembra 2007. godine usvajanjem Rezolucije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije,² donela Narodna skupština kao najviši organ zakonodavne vlasti, dosta toga je u proteklom periodu izrečeno, kako na stručnim skupovima posvećenim ovoj i srodnim temama,³ tako i veoma često u medijima.⁴ Pritom, u svojim istupanjima, i zagovornici i protivnici vojne neutralnosti prilično mudro i s podjednakom dozom pragmatizma pronalaze brojne argumente kojima potkrepljuju stavove za koje se zalažu. Vojna neutralnost Republike Srbije obrađivana je i kao predmet istraživanja u naučnim radovima pojedinih autora.⁵ U navedenom kontekstu, nesporno je i zaslužuje da bude posebno istaknuto da rezultati svake valjane analize i naučnog istraživanja koje je objektivno, nepristrasno i bazirano na relevantnim činjenicama u značajnoj meri doprinose sveobuhvatnijem i

² „Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije”, www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/ostala_akta/2007/47-07-cir.zip.

³ Videti: Miroslav Hadžić i Jelena Radoman (urs), *Ekonomija i bezbednost*, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2009; Igor S. Novaković (ur.), *Neutralnost u XXI veku – pouke za Srbiju*, ISAC Fond, Beograd, 2013.

⁴ Na primer videti: „Neutralna Srbija u NATO okruženju” (dodatak), *Vreme*, br. 903, 24. april 2008; Filip Ejodus, „Igra na tankoj žici: zašto je vojna neutralnost loša za Srbiju”, *NIN*, br. 3337, 11. decembar 2014.

⁵ Videti: Mitar Kovač, „Strateški aspekti vojne neutralnosti Republike Srbije”, *Bezbednosni forum: naučno-teorijski časopis*, god. I, br. 1, 2016, str. 116–137; Filip Ejodus, “Serbia’s Military Neutrality: Origins, Effects and Challenges”, *Croatian International Relations Review*, Vol. XX, No. 71, 2014, pp. 43–69.

kvalitetnijem promišljanju ove, u političkom diskursu Srbije već duže vreme kontinuirano aktuelne teme, ali, uprkos tome, nedovoljno rasvetljene.⁶

Činjenica je da Srbija ni pre donošenja pomenute Rezolucije nije bila član nijednog vojnog saveza, ali je namera Narodne skupštine bila da svojom odlukom stavi na znanje i kategorički iskaže i potvrdi svim međunarodnim subjektima da će Srbija, do daljeg, o sopstvenoj bezbednosti brinuti samostalno, vlastitim kapacitetima i snagama, izvan okvira vojnog savezništva. Postupajući tako, otklonjena je svaka eventualna dilema koja se odnosi, pre svega, na pristupanje Srbije NATO-u. Uostalom, u tački 6 Rezolucije navode se sledeći razlozi za donošenje odluke: „(z)bog ukupne uloge NATO pakta, od protivpravnog bombardovanja Srbije 1999. godine bez odluke Saveta bezbednosti, do Aneksa 11 odbačenog Ahtisarijevog plana, u kome se određuje da je NATO ‘konačan’ organ vlasti u ‘nezavisnom Kosovu’ (...)”. To je bio i više nego dovoljan razlog, a povod za donošenje ove odluke bile su tada izrazito nepovoljne međunarodne političke okolnosti po Srbiju, koje su dovele do realne opasnosti po suverenitet, teritorijalnu celovitost i pravni poredak naše zemlje. Konkretno, ta opasnost proisticala je iz pretnji jednostranim proglašenjem nezavisnosti Kosova i Metohije od strane privremenih institucija samouprave u pokrajini, kao i iz izjava nekih država da će priznati jednostranu nezavisnost Kosova.

Do danas, stavovi domaće stručne javnosti, pre svih eksperata za oblast međunarodnih odnosa, spoljne politike, bezbednosti i odbrane, o tome da li Srbija treba ili ne treba da bude vojno neutralna, ostali su neusaglašeni. Štaviše, iskazani stavovi često su suštinski dijametralno suprotni. Razloge za takvu situaciju najvećim delom treba tražiti u tome što političko opredeljenje naše zemlje utvrđeno kao „vojna neutralnost u odnosu na postojeće vojne saveze”, osim u Rezoluciji Narodne skupštine, nije čak ni eksplicitno pomenuto, a kamoli detaljnije razrađeno (u vidu koncepcije, na primer), ni u jednom drugom zvaničnom dokumentu, uključujući strategijske dokumente u oblasti

⁶ U pojedinim slučajevima se s pravom može postaviti pitanje objektivnosti, a time i validnosti istraživačkih nalaza, s obzirom da se događa, kao uostalom i kada je reč o naučnim istraživanjima generalno posmatrano, da se istraživanom predmetu pristupa pristrasno, u skladu sa određenim interesima ili naklonjenošću, uzimajući u razmatranje isključivo argumente koji omogućavaju da se realizuju pretpostavljeni ciljevi istraživanja.

bezbednosti i odbrane – Strategiju nacionalne bezbednosti i Strategiju odbrane Republike Srbije.

Takođe, i sama Rezolucija u kojoj se navodi da „Narodna skupština Republike Srbije donosi odluku o proglašavanju vojne neutralnosti Republike Srbije u odnosu na postojeće vojne saveze do eventualnog raspisivanja referenduma na kojem bi se donela konačna odluka o tom pitanju”, omogućila je opciju preispitivanja donete odluke u skladu sa demokratskim putem iskazanom voljom građana, ali ne precizirajući okolnosti u kojima bi „eventualni” referendum mogao biti raspisan.⁷

U istom kontekstu, nije manje značajno ni to što se veoma teško mogu prevideti određene nepreciznosti u formulaciji navedenog teksta Rezolucije. One se odnose na upotrebljeni termin „eventualno”, na osnovu kojeg se može izvesti jedini mogući zaključak, a to je da održavanje takvog referenduma nije obavezno, odnosno da on možda neće biti održan. Takođe, i isticanje da bi se na referendumu donela „konačna odluka o tom pitanju” u izvesnoj meri je nedovoljno jasno iskazano, posebno ako se ima u vidu stav koji je apsolutno neupitan, a to je da je svaka odluka koju donese Narodna skupština neprikosnoven, obavezujuća i izvršna, a saglasno tome i „konačna”.

Odluka o članstvu u nekom vojnom savezu svakako predstavlja pitanje od izuzetnog nacionalnog značaja i stoga takvu odluku ne bi valjalo, kako se to događa u nekim drugim zemljama, pa i u našem neposrednom okruženju, donositi bez prethodno dobijene saglasnosti većine građana. A da bi građani mogli da o tome odlučuju potrebno je da se osigura valjan nivo informisanosti. Mnogo je pitanja o ovoj temi koja zahtevaju jasne i konkretne odgovore. Kada govorimo o referendumu o navedenom pitanju, nikako ne dovodeći u pitanje odluku Narodne skupštine, ipak teško možemo da se ne zamislimo nad dilemom: da li bi bilo prikladnije da je i odluka o vojnoj neutralnosti doneta na identičan način, jer je, po svojoj suštini, pitanje zapravo isto, odnosno radi se o izboru modela bezbednosnog organizovanja države, dakle – da li biti član nekog vojnog saveza ili ne?

Ako se sumira sve navedeno, evidentno je da je ostavljen širok prostor za debate koje su stoga razumljive i očekivane, a na kojima se, s vremena na

⁷ Saglasno članu 108 Ustava Republike Srbije „na zahtev većine svih narodnih poslanika ili najmanje 100.000 birača Narodna skupština raspisuje referendum o pitanju iz svoje nadležnosti, u skladu sa Ustavom i zakonom”.

vreme, a saglasno određenim promenama političkih, ekonomskih, socijalnih i drugih okolnosti u zemlji, regionu i svetu, ali samo onih koje im idu prilog, često argumentovano, a ponekad i na osnovu sasvim proizvoljno donetih zaključaka, sučeljavaju različita viđenja i interpretacije mogućih scenarija razvoja stanja bezbednosti Srbije u kontekstu vojne neutralnosti. Nije teško zaključiti da su do sada verovatno iscrpljeni gotovo svi argumenti *pro et contra*.

Traganje za novim podsticajima i suštinskim doprinosom ovoj raspravi upućuje na neophodnost uspostavljanja i ostvarivanja interdisciplinarne saradnje radi kvalitetnijeg i celovitijeg sagledavanja predmetnog pitanja. Imajući u vidu sve evidentniji naučni potencijal teorije determinističkog haosa za istraživanje društvenih pojava i procesa, pa tako i pitanja koja se odnose na međunarodne odnose i bezbednost, ovaj rad predstavlja pokušaj da se vojna neutralnost Srbije sagleda sa jednog novog i drugačijeg stanovišta, čime se omogućava da se sagledaju pozitivni aspekti posledica donošenja takve odluke.

Teorija determinističkog haosa kao inovativno metodološko oruđe za istraživanja u oblasti bezbednosti

Na osnovu uvida u analize trendova u najrazličitijim oblastima moderne nauke, argumentovano se može zaključiti da se naučna istraživanja sve više zasnivaju na interdisciplinarnom pristupu i da se najveći napredak i najznačajniji dometi beleže upravo kao rezultat povezivanja više naučnih oblasti, pa čak i integracije pojedinih naučnih disciplina. Na taj način, čine se naponi da se u potpunosti prevaziđe veštački stvorena podela na društvene i prirodne nauke i svet istražuje celovito, u svoj njegovoj kompleksnosti, međusobnoj povezanosti i uslovljenosti mnogobrojnih elemenata koji ga čine, kao i procesa ekstremno složenih višestrukih interakcija među njima.

U tom kontekstu treba posmatrati i teoriju determinističkog haosa koja se bavi kvalitativnim izučavanjem nestabilnog aperiodičnog ponašanja u determinističkim nelinearnim dinamičkim sistemima.⁸ Činjenica je da ova teorija, budući da spada u relativno mlade naučne teorije, nije u dovoljnoj meri poznata domaćoj stručnoj javnosti, pre svega kada je reč o naukama koje se prevashodno bave bezbednošću i odbranom.

⁸ Stephen Kellert, *In the Wake of Chaos: Unpredictable Order in Dynamical Systems*, University of Chicago Press, Chicago, 1993, p. 5.

Uvažavajući metodološku korektnost i potrebu jasnijeg uviđanja značaja ove teorije za sagledavanje vojne neutralnosti kao aktuelne i buduće opcije bezbednosnog organizovanja Srbije, neophodno je, makar u najopštijim crtama, predstaviti osnovne naučne postavke na kojima ova teorija počiva. Teorija determinističkog haosa nastala je sedamdesetih godina proteklog veka na temelju brojnih naučnih otkrića i dostignuća i izvorno pripada oblasti fizike. Međutim, ova činjenica apsolutno ne predstavlja prepreku niti ograničenje za primenu i u društvenim naukama. Naprotiv, teorija determinističkog haosa već izvesno vreme uspešno se primenjuje u oblasti međunarodne bezbednosti upravo stoga što poseduje izraziti potencijal za istraživanje svih otvorenih, dinamičkih, realnih sistema koji u svom ponašanju pokazuju nelinearna svojstva, a to svakako jesu i države kao ključni subjekti međunarodnih odnosa.⁹ Pitanja koja se odnose na bezbednost u međunarodnim odnosima, iako, mora se priznati, nisu u glavnom fokusu istraživačkih poduhvata u kojima se primenjuje ova teorija, sve više nalaze mesto u istraživanjima i tih pitanja.

Zahvaljujući uvažavanju sistemskog pristupa predmetu istraživanja i fokusiranjem na nelinearnost kao jednu od osnovnih odlika inherentnih ponašanju sistema, učinjen je revolucionarni pomak u odnosu na linearni redukcionizam, dominantan pristup primenjivan u naučnim istraživanjima u dugom periodu, koji se dobrim delom primenjuje i danas, ali čiji je teorijski i metodološki koncept svojstven klasičnoj, a ne modernoj nauci.¹⁰ Zbog potrebe da se obezbede adekvatna sredstva za razumevanje i istraživanje brojnih aspekata neizvesnosti, nelinearnosti i nepredvidivosti u ponašanju društvenih sistema, spoznat značaj primene naučnih metoda koje su prilagođene istraživanju neregularnih i nepredvidivih pojava.¹¹

⁹ Videti na primer radove Dilana Kisana (Dylan Kissan) i Dajane Ričards (Diana Richards).

¹⁰ Nelinearnost je odlika sistema koja onemogućava da se njegovo ponašanje analizira sa stanovišta redukcionizma i objasni kao zbir ponašanja njegovih delova. Stanja tih sistema predstavljaju se nelinearnim jednačinama, što znači da je izlaz iz sistema uslovljen eksponentom, trigonometrijskom funkcijom ili logaritmom koji se pojavljuje kao njen obavezni član.

¹¹ Saul Krasner, *The Ubiquity of Chaos*, American Association for the Advancement of Science, Washington, D.C., 1990. Navedeno prema: Kiel L. Douglas and Elliott Euel (eds), *Chaos Theory in the Social Science*, Michigan Press, 1987, p. 1.

Uprkos tome što celovito uviđanje i razumevanje potencijala i korisnosti teorije determinističkog haosa za razmatranje pitanja vojne neutralnosti Srbije, pre svega za uviđanje opravdanosti i prednosti koje takvo političko opredeljenje nosi, zahteva da se objasne važni aspekti ove teorije, što bi zbog obimnosti, dodatno i preterano opteretilo ovaj rad, izvesno je da će čak i ukazivanje samo na pojedine od njih baciti sasvim novo svetlo na predmet analize i možda predstavljati inicijalni nagoveštaj za neko buduće sveobuhvatnije istraživanje.

Kada je reč o nelinearnim sistemima, determinizam ne podrazumeva predvidivost – iako to na pri pogled deluje paradoksalno. Predvidivost implicira da veze koje će biti uspostavljene između sukcesivnih budućih stanja sistema u određenim vremenskim intervalima nisu verovatne, već izvesne. Međutim, da bi se moglo racionalno predvideti buduće ponašanje sistema, uslov je da precizno poznamo njegovo sadašnje stanje. To iz mnogo razloga nije moguće tačno utvrditi i upravo to je razlog što, polazeći sa iste inicijalne pozicije, uvek postoji više „puteva u budućnost”.¹² Stoga je neophodno pomiriti se s činjenicom i prihvatiti da je međunarodna stvarnost carstvo u kojem vlada neizvesnost. Dakle, kao i u realnosti, nesporno je da će i u svakom prediktivnom modelu biti prisutno manje ili više neizvesnosti. Kada bi ishod mogao biti unapred poznat, sasvim je sigurno da brojne odluke u okvirima nacionalne i međunarodne politike nikada ne bi bile donete, niti bi mnogi ratovi bili vođeni, s obzirom da bi to bilo potpuno nesuvislo.

Neizvesnost u suštini predstavlja direktnu posledicu nelinearnosti. Ukoliko bi se ponašanje sistema rukovalo pravilima koja su linearna, buduća stanja tog sistema bila bi proporcionalna početnom stanju, dakle ona bi bila očekivana i predvidiva (uzimajući u obzir i nepreciznosti prilikom utvrđivanja inicijalnog stanja). To bi za donosioc političkih i vojnih odluka predstavljalo veoma korisnu i upotrebljivu opciju, ali je problem u tome što u prirodi postoji

¹² Prilikom utvrđivanja aktuelnog stanja sistema neizostavno su prisutne određene greške u sagledavanju i kvantifikaciji relevantnih parametara, te se stoga, za svaki deterministički model koji služi kao osnova za predviđanje može utvrditi čitav raspon „puteva u budućnost”, koji se naziva „raspon neizvesnosti”. Više o tome u: Alvin M. Saperstein, “The Prediction of Unpredictability: Applications of the New Paradigm of Chaos in Dynamical Systems to the Old Problem of the Stability of a System of Hostile Nations”, 1997.

veoma mali broj linearnih sistema. Daleko veći broj njih ponaša se po pravilima nelinearnosti.

Ukoliko, pak, sistem svoje ponašanje upravlja prema nelinearnim pravilima, što je slučaj sa većinom sistema koji uključuju nadmetanje pojedinaca, grupa, društvenih zajednica, država, saveza i sl., postoji mogućnost da će sistem ispoljiti ekstremnu osetljivost na sasvim male promene parametara, što je fenomen poznat kao „efekat leptira”.¹³ Manifestovanje takvog ponašanja, čija je posledica nestabilnost sistema i njegovo dalje kretanje ka višestrukim stabilnim stanjima kroz proces adaptacije i samoorganizacije u konačnom može da dovede do stanja „haosa” – i to za veoma kratko vreme. Predviđanje je tada onemogućeno, a bilo kakva kontrola budućeg ponašanja tog sistema postaje krajnje teška i gotovo po pravilu – nemoguća.

Postoji, ipak, nešto što je moguće predvideti, a što predstavlja jednu od najvažnijih prednosti koje nudi ova teorija, pre svega kada razmatramo bezbednosne opcije Srbije. Njena primena omogućava da se predvidi da li će sistem u određenim okolnostima ispoljiti haotično ponašanje. Ta mogućnost, odnosno sposobnost da se „predvidi nepredvidivost” – kako je to nazvao Alvin Saperštajn, istraživač koji je velik broj radova posvetio upravo ovoj temi – veoma je koristan alat za rano upozorenje, budući da omogućava političkim odlučiocima da blagovremeno uoče i izbegnu određena ponašanja koja bi mogla dovesti do značajne nestabilnosti, ugroziti sistem ili čak dovesti u pitanje njegov opstanak.¹⁴

U navedenom kontekstu, vojna neutralnost kao opcija koja podrazumeva odbranu zemlje osloncem na sopstvene snage i nastojanje da se samostalno grade odnosi sa drugim državama i sopstvena bezbednost štiti vlastitim

¹³ Ova pojava se u literaturi najčešće ilustruje objašnjenjem da zamah krila leptira u Peking u danas, može nakon mesec dana da izazove uragane na Floridi. Originalna verzija koju je 1972. godine naveo Edvard Lorenc (Edward Lorenz), poznat kao tvorac teorije haosa, glasila je: „(z)amah krila leptira u Riju, šest nedelja kasnije mogao bi dovesti do tornada u Teksasu”. Videti šire u: Edward Lorenz, “Predictability: Does the Flap of a Butterfly’s Wings in Brazil Set off a Tornado in Texas”, *American Association for Advancement of Science*, 139th Meeting, 29 December 1972.

¹⁴ Alvin M. Saperstein, “Predictability, Chaos and the Transition to War”, *Bull Peace Proposals*, Vol. 17, No. 1, 1986, pp. 87–93.

snagama bez pomoći sa strane, implicira istovremeno aktivno i blagovremeno, mudro i pragmatično reagovanje u situacijama koje bi mogle da dovedu do ugrožavanja bezbednosti naše zemlje. Bez svake sumnje, vojno neutralna Srbija prinuđena je, i za očekivati je da će biti prinuđena, da vešto balansira u spoljnoj politici. Upravo iz tog razloga i u tu svrhu, trebalo bi razmotriti mogućnost izrade, korišćenjem metodološkog oruđa teorije determinističkog haosa, odgovarajućih što jednostavnijih matematičkih modela koji bi mogli da opišu dinamiku međunarodnih odnosa, dovedu do zaključaka o mogućem nastanku nestabilnosti, kriza i rata, a koji bi predstavljali smernice za buduće postupanje onih koji odlučuju o budućoj sudbini naše zemlje.

Kako je prethodno navedeno, teorija determinističkog haosa poseduje potencijal da ukaže na nepredvidivost razvoja situacije, što bi značilo da bi, radi obezbeđenja stabilnosti i opstanka države, trebalo preduzeti neophodne korake da se takav splet okolnosti izbegne. Mora se imati u vidu da su, ako se uporede sa pitanjima koja se odnose na neku drugu oblast, politička pitanja znatno kompleksnija, te se očekuje da su za njih potrebni izuzetno složeni modeli, imajući u vidu mnoštvo uključenih aktera i njihove višestruke i raznovrsne interakcije. Čak i takvi složeni modeli uvek bi bili značajno jednostavniji od bilo kog segmenta realnosti. Ipak, na primeru do sada razvijenih modela, evidentno je da se veoma korisni zaključci mogu izvesti i iz relativno jednostavnih modela.

Efekat leptira

Jedno od suštinski svojstava na kojima počiva teorija determinističkog haosa je pomenuta osetljivost sistema na početne uslove, poznatija kao „efekat leptira” (*butterfly effect*), koja suštinski opredeljuje buduće ponašanje sistema u smislu njegove stabilnosti, razvoja ili dezintegracije.¹⁵ Kao ilustracija tog svojstva može se navesti neka od situacija, koje nisu malobrojne u istoriji međunarodnih odnosa, pre svega kada je reč o sukobima i ratovima, u kojoj

¹⁵ Naziv je potekao od naslova rada koji je Edvard Lorenc 1972. godine izložio na godišnjem sastanku Američke asocijacije za unapređenje nauke (*American Association for the Advancement of Science*) – „Predvidivost: da li zamah leptirovih krila u Brazilu dovodi do tornada u Teksasu?”. Videti: Stephen Kellert, *In the Wake of Chaos: Unpredictable Order in Dynamical Systems*, op. cit., p. 12.

naizgled gotovo beznačajna odluka, ličnost ili događaj u određenim okolnostima mogu biti „okidač” za niz sukcesivnih dešavanja koja kao ishod imaju izuzetno značajne i obimne efekte.¹⁶

Sušтина navedenog svojstva mogla bi se najbolje objasniti time da male promene ulaznih vrednosti – koje mogu biti namerne ili se javljaju usled nedovoljno preciznog unosa vrednosti parametara – mogu (ali i ne moraju) da se znatno uvećaju i da, nakon nekog vremena, dovedu do kvalitativnih promena u ponašanju sistema. Treba imati u vidu i da, isto kao što određeni „mali događaji” mogu značajno da utiču na sistem, oni takođe mogu i da ostanu nezapaženi. Njihov uticaj nije obavezan, već verovatan, što, s druge strane, ukazuje na to da se sistem ponekad rukovodi tim malim poremećajima, a u drugim prilikama ne reaguje na njih, bez obzira na to što je suočen sa možda milionima takvih malih interakcija u isto vreme.¹⁷ „Zamah leptirovih krila” može ne samo da izazove, već i da spreči pojavu „uragana”, što je jedno od veoma važnih i korisnih saznanja.¹⁸

Osetljivost na početne uslove osnovni je razlog nemogućnosti dugoročnog predviđanja ponašanja nelinearnih sistema. Kratkoročna predviđanja su moguća upravo zato što mali uticaji nemaju dovoljno vremena da narastu do velikih i u većoj meri ispolje uticaj na ponašanje sistema. Ipak, i kratkoročna predviđanja zavise od toga koliko je sistem u tom momentu osetljiv na male promene. Razmatranje osetljivosti na početne uslove u kontekstu međunarodnih odnosa i bezbednosti ukazuje na to da efekti neke odluke ili događaja inicijalno malog značaja mogu da se ispolje bilo gde i bilo kada u neslućeno uvećanim razmerama, reflektujući se na širi nacionalni, regionalni ili globalni sistem. Osetljivost subjekata i procesa u međunarodnim odnosima na promene inicijalnih uslova, koje mogu biti izazvane npr. nepouzdanim ili

¹⁶ U literaturi se, radi ilustracije navedenog svojstva, veoma često pominje atentat u Sarajevu kao povod za izbijanje Prvog svetskog rata.

¹⁷ Dylan Kissane, *The Illusion of Anarchy: Chaos, Complexity and the Origins of World War One*, paper presented at 2nd CEU Graduate Conference in the Social Sciences, Budapest, 6 May 2006, pp. 11–12.

¹⁸ „Ako zamah leptirovih krila može da bude instrument za izazivanje tornada, on takođe može da bude i instrument za sprečavanje tornada” Edward Lorenz, “Predictability: Does the Flap of a Butterfly’s Wings in Brazil Set off a Tornado in Texas”, op. cit.

nedovoljnim informacijama, neizbežna je i mora se uzeti u obzir prilikom definisanja realističnih političkih i stratejskih ciljeva.¹⁹ Bez pretendovanja da se navedu stvarni razlozi i interesi koji su iza toga stajali, „efekat leptira” više puta je korišćen u periodu nakon Hladnog rata sa ciljem manipulisanja javnim mnjenjem u nastojanju da se obezbedi podrška, odnosno razlog koji bi opravdao izvođenje vojne intervencije.

Saglasno uslovima u kojima se u globalnim razmerama širi mreža koja omogućava komunikaciju u realnom vremenu i drugih vrsta globalnog povezivanja i sve veće dostupnosti informaciono-komunikacionih sredstava, „efekat leptira” koji implicira nepredvidivost, iznenađenje, pa čak i haos, imaće nesumnjivo rastući uticaj na sve aspekte odnosa u svetu, a pre svega na bezbednost. Može se očekivati i da će on neizbežno nastaviti da igra sve veću ulogu u razumevanju i suočavanju sa pretnjom od terorizma, organizovanog kriminala i pokušaja dolaženja u posed oružja za masovno uništenje.²⁰

Srbija u sprovođenju politike vojne neutralnosti mora da bude svesna da prilikom utvrđivanja budućih ciljeva i strategija i donošenja odluka koje se odnose prevashodno na njenu spoljnopolitičku orijentaciju i prema drugim subjektima međunarodnih odnosa, a u funkciji osiguranja bezbednosti države, društva i njenih građana, ne može da računa, ni u teoriji ni u praksi, na izvesnost ishoda. Ono što je izvesno je potreba da se ulože dodatni naponi kako bi se, u meri kojoj to omogućavaju dometi moderne nauke, što obuhvatnije spoznala dinamika razvoja stratejskog okruženja i, saglasno tome, razvijaju sposobnosti za prevenciju i reagovanje. Na osnovu navedenog, jasno je da je mogućnost tačnog predviđanja globalnih bezbednosnih trendova, posebno onih koji će najznačajnije određivati budućnost prostora Balkana i Jugoistočne Evrope u celini limitirana usled sve složenijih i u osnovi nelinearnih procesa u međunarodnoj politici. Može se, ipak, sa velikom verovatnoćom, iako samo kratkoročno, očekivati da će izazovi, kao što su procesi očuvanja političke i ekonomske moći Evropske unije i ugroženost njene unutrašnje kohezije,

¹⁹ Važne odluke ponekad se donose bez relevantnih informacija, što, po pravilu, ima nepredvidive posledice koje je nemoguće kontrolisati, a koje mogu da imaju veliki razorni potencijal.

²⁰ Frances Mautner-Markhof, “Order and Chaos in the 21st Century: Do We Need a New Standpoint for Seeing and Judging Events?”, *Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie: Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik* 1/2004, Wien, p. 33.

nadmetanje evroatlantske i evroazijske geopolitičke koncepcije, aktuelni sukobi u svetu i na evropskom kontinentu, pitanja energetske bezbednosti, migrantska kriza, ali i kriza ideje globalnog društva i povratak realpolitičkih obrazaca u međunarodnu politiku, nastaviti da određuju okvire regionalne stabilnosti i bezbednosti, a posebno stabilnosti Srbije.

Prema osnovnim postulatima na kojima počiva teorija determinističkog haosa, dugoročno je nemoguće ne samo za Srbiju već i za sve ostale učesnike u međunarodnim interakcijama, uključujući i najuticajnije države i organizacije, predvideti u kom pravcu će teći dalji razvoj međunarodnih odnosa. S obzirom na snažan potencijal „efekta leptira” da neočekivano drastično promeni odnose, uloge i značaj svih uključenih u međunarodnu utakmicu, nijedna opcija se ne može isključiti. Ipak, i u toj situaciji, može se reći da vojna neutralnost, koja nudi daleko više slobode akcije nego članstvo u vojnom savezu, Srbiji može da donese brojne prednosti, naravno ukoliko nastavi da u kontinuitetu pravilno i blagovremeno orijentiše svoje postupanje u odnosu na okruženje.

Zašto je sa aspekta teorije determinističkog haosa vojna neutralnost dobar izbor za Srbiju?

Sagledavanje implikacija vojne neutralnosti Srbije na budućnost naših spoljnopolitičkih odnosa i bezbednost zemlje i građana sa aspekta teorije determinističkog haosa omogućava da se ne samo jasno uoče, već i racionalno objasne prednosti koje takvo političko pozicioniranje pretpostavlja. Takođe, navedeni pristup omogućava i da se uvidi da pozicija vojne neutralnosti predstavlja zapravo najbolji način za promociju i zaštitu nacionalnih interesa koji omogućava efikasnu saradnju u svim oblastima sa državama u neposrednom okruženju, sa dominantnim političkim, vojnim i ekonomskim silama Zapada, uz istovremeno razvijanje i održavanje dobrih odnosa Ruskom Federacijom, koja sve više demonstrira svoju rastuću moć u međunarodnim odnosima. Male države, poput Srbije, generalno su prinuđene da utvrđuju i sprovode „mudre” politike kako bi osigurale nacionalnu bezbednost. Status vojne neutralnosti je svakako opcija koja podrazumeva suočavanje sa mnogim izazovima, ali nudeći pri tome i brojne povoljne prilike za promociju nacionalne bezbednosti kroz saradnju sa drugim državama i kroz aktivno

angažovanje u zajedničkim aktivnostima u okviru Ujedinjenih nacija, OEBS-a, Evropske unije i NATO (u okviru Partnerstva za mir).

S obzirom na to da je proces strategijskog planiranja u oblasti bezbednosti i odbrane izuzetno složen, potrebno je primeniti fleksibilan pristup, pri čemu brzina reagovanja postaje ključni faktor efikasnog odgovora na promene radi usmeravanja sistema ka željenom stanju. Savremeno okruženje u kome se povećavaju i frekvencije i amplitude promena nalaže sve češće revizije i usklađivanje planova, a vremenski period tokom kojeg su usvojeni planovi validni, sve više se skraćuje. Zato je neophodno kontinuirano preispitivati i korigovati ciljeve radi usaglašavanja sa aktuelnim stanjem u okruženju, potrebama i mogućnostima. U suprotnom, nastojanje na dostizanju ciljeva utvrđenih u prvobitno formulisanom planu, zasnovanom na prognozama koje, kako vreme prolazi, postaju sve manje pouzdane, a često i potpuno prevaziđene, može da ima za posledicu usmeravanje razvoja sistema u pogrešnom pravcu, pa čak i ugrožavanje njegovog opstanka.

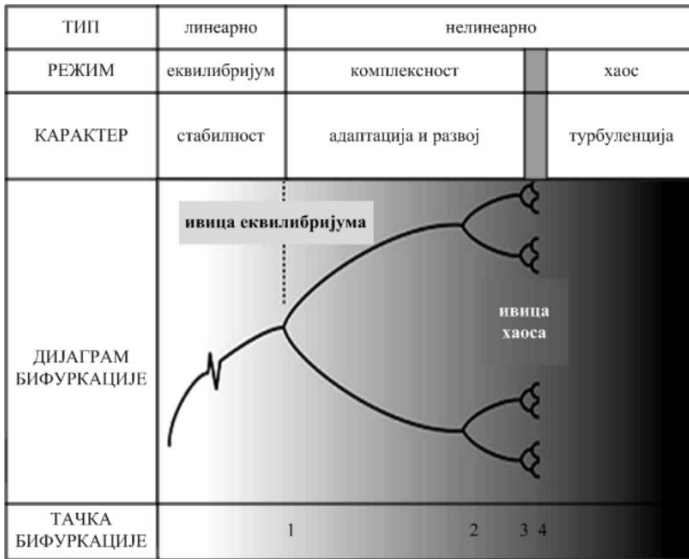
Potvrdu teze da je vojna neutralnost opcija koja je povoljna za Srbiju nudi teorija determinističkog haosa i to kroz razmatranje nelinearne dinamike sistema. O nelinearnoj dinamici se, sa aspekta međunarodnih odnosa i bezbednosti uzimajući u obzir i opciju vojne neutralnosti, može razmišljati kao o „igri” u kojoj učestvuju određeni igrači i koja se realizuje na određenom prostoru koji ima dve krajnje zone: na jednom kraju je ravnotežno stanje, ekvilibrijum, a na drugom je haos.²¹ Nijedna od navedene dve zone ne predstavlja poželjno krajnje određište, iz sledećih razloga:

- u zoni ekvilibrijuma stabilnost i red u potpunosti onemogućavaju bilo kakav rast, inovaciju, razvoj i progres;
- u zoni haosa turbulencija i nered su do te mere izraženi i intenzivni da uzrokuju destrukciju, te je svaki vid intervenisanja besmislen.

Između navedenih krajnjih zona nalazi se oblast složenosti, koja, kada je u pitanju sagledavanje vojne neutralnosti, predstavlja najinteresantniju od navedenih zona, s obzirom na to da se u njoj odigrava proces prilagođavanja i razvijaju složeni adaptivni sistemi.

²¹ Tom Czerwinski, *Coping with the bounds: Speculations on nonlinearity in military affairs*, DoD Command and Control Research Program, January 1998.

Slika 1: prikaz ponašanja sistema u različitim režimima²²

Na Slici 1 prostor na kojem je prikazana putanja evolucije (kretanja) sistema obeležen je tačkama od 1 do 4 koje predstavljaju tzv. tačke bifurkacije. Svaka bifurkacija ili razdvajanje je račvanje, grananje koje predstavlja izbore, odnosno moguće putanje sistema. Kroz prvu tačku bifurkacije, u kojoj se generišu dve alternative može se povući linija koja označava formalnu granicu između linearnosti i nelinearnosti: ivica ekvilibrijuma.²³ Zatim sledi druga tačka bifurkacije koja generiše četiri grane ili mogućnosti, potom treća bifurkacija sa osam grana i tako dalje. Važno je uočiti da se bifurkacije događaju na osnovu pravila koje podrazumeva da se one pojavljuju sve brže.²⁴

²² Ibid., p. 36.

²³ Proces bifurkacije ne podrazumeva jednostavnu linernu determinisanost, u smislu da A implicira B, niti slučajni proces gde su sve opcije otvorene, već je to kompleksna promena. U prvoj bifurkaciji, A implicira B ili C, a koja će se od navedene dve opcije realizovati, zavisice od malih inicijalnih varijacija A. Videti: David Byrne, *Complexity Theory and the Social Sciences*, Routledge, London, 1998, p. 6.

²⁴ Tako je vremenska razlika između druge i treće tačke bifurkacije samo oko 22 odsto u odnosu na razliku između prve i druge. Svaka naredna bifurkacija događa se u intervalu koji je kraći u odnosu na prethodni, stvarajući tako efekat kompresije.

Ukoliko model opisan na Slici 1 primenimo na međunarodne odnose, na primer, na nadmetanje najuticajnijih država sveta da u periodu nakon Hladnog rata u uslovima multipolarnosti ostvare dominantnu poziciju u odnosu na ostale, jasno je da je osnovni cilj svake od njih da suparnika/suparnike „gurnu” u jednu od dve nepovoljne krajnje zone (ekvilibrijum ili haos), a da, istovremeno, same opstanu u zoni složenosti. Vremenska dimenzija je izuzetno značajna, jer često nema dovoljno vremena ni da se sagleda i shvati novonastala situacija, a kamoli da se pokušaju ispraviti prethodno počinjene greške. Svaki mali poremećaj vrlo brzo dostiže makroskopske razmere. Rast greške odvija se eksponencijalno, pa se, pri svakom sledećem koraku, nove greške dodaju starim, čime situacija postaje sve složenija. Efikasno izbegavanje krajnjih zona uslov je koji obezbeđuje opstanak, dok uspeh podrazumeva ostanak i kretanje u okvirima zone složenosti, gde se odvijaju procesi učenja, adaptacije i razvoja, koji omogućavaju progres.

Vojna neutralnost je opcija koja nudi upravo kontinuirano ostajanje u zoni složenosti, ne dozvoljavajući da se dogode takvi pomeremećaji koji bi doveli do izlaska iz nje. Zato je neophodno imati u vidu da od uspešnosti balansiranja Srbije u međunarodnim odnosima zavise ne samo bezbednost i razvoj, već i sam njen opstanak. Nažalost, postoje primeri koji svedoče da je nerazumevanje nelinearnosti dovelo do neželjenih i ponekad nesvrshodnih sukoba, značajnih ljudskih i materijalnih gubitaka, nepravdi, patnji i bespotrebnog trošenja svih vrsta resursa. Stoga se istorija može posmatrati kao niz zapisa upravo o onim granama bifurkacije koje su omogućile adaptaciju, stabilnost i opstanak subjekata međunarodnih odnosa u stalno promenljivom strategijskom okruženju. O onima koji u tome nisu uspeali, ostalo je samo zabeleženo istorijsko svedočanstvo.

Upravo u uviđanju pomenutog leži značaj teorije determinističkog haosa za sagledavanje opcije vojne neutralnosti Srbije, kao svojevrsna opomena i usmerenje za buduće postupanje. Jasno je da je neophodno kontinuirano i pažljivo pratiti promene u okruženju, praviti smislene izbore i pravovremeno i adekvatno reagovati u skladu sa nastalim promenama, kako ne bismo bili nepovratno uvučeni u haos. Ipak, iako postoji i takav scenario, pozicija vojne neutralnosti isovremeno nudi mnoge izuzetno povoljne prilike, budući da je prostor u kome se krećemo ogroman, a sloboda delovanja omogućava opcije koje nam ne bi bile na raspolaganju kao članici vojnog saveza.

Zaključak

Uprkos tome što ljudski um evidentno poseduje izrazitu sklonost ka linearnom načinu razmišljanja, nesporno je da naučni progres nedosmisleno ukazuju na neophodnost usvajanja koncepta nelinearnosti u sagledavanju promena u svetu. Imajući u vidu izuzetnu složenost spleta interakcija koje se razvijaju među državama kao subjektima međunarodnih odnosa, jasno je da ishod svake promene u međunarodnoj politici predstavlja proizvod procesa koji karakteriše značajna neizvesnost. Države kao realni dinamički sistemi otvorene su za uticaje iz okruženja, dok, istovremeno, i same utiču na njega. Kontinuirana promena uvek je i svuda prisutan proces. Stoga je prilikom razmatranja ukupnog položaja neke države, moći, uticaja, bezbednosti i politike u svim oblastima društvenog života, neophodno uzeti u obzir ovu jedinu večnu i neupitnu konstantu u međunarodnim odnosima – kontinuitet promena.

Jedno od najvažnijih iskušenja za našu državu je jasna odluka koji je pravi put i relativno trajna opcija da se zaštite nacionalni interesi i osigura bezbednost građana i države. Danas se posebno naglašava stav da je bezbednost zajednička odgovornost svih država i da nijedna od njih nije u stanju da se samostalno suprostavi savremenim izazovima, rizicima i pretnjama bezbednosti. Kada je reč o malim državama, poput Srbije, njihova pozicija u velikoj meri zavisi od efikasnosti politike i diplomatije, ali je evidentno da i pored toga njihovu bezbednost određuju spoljašnji činioци i politika i interesi velikih sila.

Radi ostvarivanja što celovitijeg uvida u svu složenost implikacija vojne neutralnosti Srbije na ostvarenje aktuelnih i budućih spoljnopolitičkih ciljeva, bezbednost i odbranu zemlje, treba imati u vidu da je donošenje takve odluke predstavljalo pragmatičan izbor za malu zemlju kakva je Srbija u datim okolnostima, kao i logičnu i u potpunosti opravdanu i verovatno jedinu moguću racionalnu reakciju na situaciju suočavanja sa najavljenim, gotovo izvesnim jednostranim postupcima dela međunarodnog okruženja koji nemaju uporište u međunarodnom pravu, imajući u vidu Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, a u čemu je, bez ikakve sumnje, značajnu ulogu odigrao NATO. To, nažalost, nije sprečilo grubo ugrožavanje vitalnih nacionalnih interesa Srbije, ali je, s druge strane, opredelilo odnos prema tom, ali i drugim vojnim savezima.

Gotovo devet godina kasnije, uprkos tome što se mnogo toga u svetu izmenilo, pre svega odnos među najmoćnijim i najuticajnijim državama sveta, Srbija je i dalje vojno neutralna, što se sa ponosom ističe u brojnim javnim istupanjima najvišeg državnog rukovodstva u domaćim i inostranim medijima. Iako su prisutna mišljenja da vojna neutralnost da bi imala legitimitet mora da bude uključena u sadržaj Ustava ili da bude potvrđena od strane drugih država, uključujući i najznačajnije subjekte međunarodnih odnosa, činjenica je da takav status Srbiji niko ne osporava. Naprotiv, čak su i visoki zvaničnici NATO-a u više navrata izjavljivali da poštuju vojnu neutralnost Srbije.²⁵

Da bi Srbija obezbedila odgovarajuće potencijale za odgovor na ugrožavanje bezbednosti u kontekstu postojećih i budućih izazova, rizika i pretnji, potrebno je da raspoláže širokim spektrom odbrambenih sposobnosti, što, zbog ograničenih raspoloživih resursa nije bilo moguće obezbediti u potpunosti u proteklom periodu. Ne može se poreći da ekonomski faktor igra veoma značajnu ulogu u izboru adekvatne opcije bezbednosnog organizovanja. Koliko dugo će ekonomske okolnosti u Srbiji delovati kao limitirajući faktor izgradnje i jačanja kapaciteta odbrane sopstvenim sredstvima, neizvesno je. U današnjem svetu, sve je jasnije da posedovanje i angažovanje samo vojne moći ne može u potpunosti da zaštiti nacionalne interese i garantuje bezbednost. Gotovo podjednak značaj danas imaju i druge komponente nacionalne moći, posebno ekonomska, energetska i dr.

Ukoliko se saglasimo da su činioci kojima je uslovljen status neutralnosti – povoljan geostrategijski položaj zemlje, stabilnost unutrašnje bezbednosne situacije, adekvatna ekonomska moć, visok BDP i sposobnost razvijanja sopstvenih vojnih snaga – nameće se pitanje koliko se tu može prepoznati Srbija? Uzimajući u obzir aktuelne pokazatelje i najavu daljeg ekonomskog rasta kojima se stvaraju nužni preduslovi za razvoj i prosperitet, bezbednosnu situaciju u zemlji koja je, uprkos brojnim i raznovrsnim izazovima, relativno stabilna, odgovor bi možda mogao da glasi da Srbija sve više zadovoljava navedene kriterijume. Ono što Srbiji, u kontekstu vojne neutralnosti, nikako ne ide u prilog je njen geostrategijski položaj, s obzirom na to da je prostor koji zauzima oduvek bio, a i danas je u sferi interesa velikih sila.

²⁵ Videti šire na primeru u: www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2015&mm=04&dd=17&nav_id=93833; www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50100.htm.

Naravno, vojna neutralnost ne sprečava Srbiju da saraduje sa drugim državama, kako onim opredeljenim da pitanja odbrane i bezbednosti rešavaju u okvirima vojnih saveza, tako i sa ostalima. Srbija, kao članica Ujedinjenih nacija, pod mandatom univerzalne organizacije učestvuje u izgradnji mira u svetu. Takođe, budući da je pridruživanje Evropskoj uniji glavni spoljnopolitički cilj Srbije, čine se brojni naponi da se ispune postavljeni kriterijumi, a Srbija učestvuje i u operacijama za upravljanje krizama pod mandatom Unije. Članstvo u NATO nije preduslov za članstvo u Evropskoj uniji. Takva formulacija ne postoji ni u jednom od zvaničnih dokumenata koji se tiču proširenja Unije, ali činjenica je da se deo kriterijuma za ulazak u NATO poklapa sa tzv. kriterijumima iz Kopenhagena za članstvo u Uniji, što ukazuje da su vrednosti koje se moraju dostići za članstvo u EU i NATO praktično iste. I NATO, kao i EU, želi da ima stabilne, mirne i sigurne članove i partnere. Međutim, i samo članstvo u Evropskoj uniji predstavlja pristojnu garanciju bezbednosti. Lisabonski ugovor je u okviru Zajedničke spoljne i bezbednosne politike uveo obavezu vojne solidarnosti u slučaju napada na neku članicu Unije, a predviđa i aktivnosti u bezbednosnoj sferi van teritorije same Unije. Ovim ugovorom je garantovan specifičan položaj neutralnih i vojno neopredeljenih država u oblasti odbrambene politike. Načelno, njihov status nije problematičan, što se vidi i po pregovorima vođenim sa Maltom i Kiprom – dvema najnovijim neutralnim državama članicama EU. Većina neutralnih država učestvuje u međunarodnim misijama Unije.

Rezultati sagledavanja vojne neutralnosti Srbije u svetlu teorije determinističkog haosa ukazuju da je potrebno prihvatiti da su, iako u određenoj meri postoje, mogućnosti za ostvarivanje celovitog uvida u svu složenost implikacija vojne neutralnosti, kao i dometi predviđanja uticaja vojne neutralnosti na ostvarenje spoljnopolitičkih ciljeva, bezbednost i odbranu zemlje, ograničeni. Preciznije, dugoročno posmatrano, implikacije vojne neutralnosti su u potpunosti nepredvidive. Takav stav utemeljen je na odlikama nelinearnih i potencijalno haotičnih sistema, čije odlike pokazuju procesi koji se događaju u okviru međunarodnih odnosa.

Ipak, zaključci koji se mogu izvući na osnovu razmatranja vojne neutralnosti sa aspekta ove teorije ukazuju i na to da upravo stanje sistema koje karakteriše povećan stepen složenosti, samim tim i neizvesnosti, a u kojem, zbog politike vojne neutralnosti istrajava Srbija, predstavlja priliku koju treba mudro i pragmatično iskoristiti, jer osim što nosi određene rizike,

takvo stanje otvara brojne mogućnosti i prilike za budući razvoj i prosperitet društva i države.

Bibliografija

- Byrne, David, *Complexity Theory and the Social Sciences*, Routledge, London, 1998.
- Czerwinski, Tom, *Coping with the bounds: Speculations on nonlinearity in military affairs*, DoD Command and Control Research Program, January 1998.
- Douglas, Kiel L. and Euel, Elliott (eds), *Chaos Theory in the Social Science*, Michigan Press, 1987.
- Ejdus, Filip, "Serbia's Military Neutrality: Origins, Effects and Challenges", *Croatian International Relations Review*, Vol. XX, No. 71, 2014, pp. 43–69.
- Hadžić, Miroslav i Radoman, Jelena (urs), *Ekonomija i bezbednost*, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2009.
- Kellert, Stephen, *In the Wake of Chaos: Unpredictable Order in Dynamical Systems*, University of Chicago Press, Chicago, 1993.
- Kissane, Dylan, *The Illusion of Anarchy: Chaos, Complexity and the Origins of World War One*, paper presented at 2nd CEU Graduate Conference in the Social Sciences, Budapest, 6 May 2006.
- Kovač, Mitar, „Strateški aspekti vojne neutralnosti Republike Srbije”, *Bezbednosni forum: naučno-teorijski časopis*, god. I, br. 1, 2016, str. 116–137.
- Lorenz, Edward, "Predictability: Does the Flap of a Butterfly's Wings in Brazil Set off a Tornado in Texas", *American Association for Advancement of Science*, 139th Meeting, 29 December 1972.
- Mautner-Markhof, Frances, "Order and Chaos in the 21st Century: Do We Need a New Standpoint for Seeing and Judging Events?", *Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie: Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik* 1/2004.
- Novaković, Igor S. (ur.), *Neutralnost u XXI veku – pouke za Srbiju*, ISAC Fond, Beograd, 2013.

„Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije”, www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/ostala_akta/2007/47-07-cir.zip.

Saperstein, Alvin M., “Predictability, Chaos and the Transition to War”, *Bull Peace Proposals*, Vol. 17, No. 1, 1986, pp. 87–93.

Saperstein, Alvin M., “The Prediction of Unpredictability: Applications of the New Paradigm of Chaos in Dynamical Systems to the Old Problem of the Stability of a System of Hostile Nations”, 1997.

Brankica POTKONJAK-LUKIĆ
Stanislav STOJANOVIĆ

MILITARY NEUTRALITY OF THE REPUBLIC OF SERBIA
IN THE LIGHT OF DETERMINISTIC CHAOS THEORY

On the basis of the ongoing debate that has been aimed at offering possible answers to the questions whether the military neutrality contributes to achieving foreign policy goals and strengthening the position of our country in the world or not, how far it can reach and whether such a political orientation of the Republic of Serbia should be seen as an advantage or disadvantage from the aspect of security and defence of the country, it is not hard to conclude that so far all the arguments *pro et contra* have been exhausted. For this reason, the objective of this paper is to contribute to “reviving” that discussion, by analyzing the above-mentioned issues from the aspect of theoretical and methodological assumptions of the modern science that our wide expert public is still not enough familiarized with. Scientifically founded arguments which explicitly speak in favour of potential positive implications of military neutrality for the Republic of Serbia have been offered by research results achieved in the area of deterministic chaos theory, indicating that it is necessary to accept that, regardless the fact that they exist to some extent, possibilities for achieving the complete insight into the wholeness of implications of military neutrality of the Republic of Serbia, as well as the limitations of foreseeing the impacts of military neutrality on achieving foreign policy goals, security and defence of the country, are very limited. Having in mind an increasing number and diversity of international relation subjects, and at the same time the extreme complexity of interactions that have been developing among them, it is clear that the outcome of every change in international policy is a result of the process which is

characterised by significant uncertainty and therefore, from the aspect of reliability, it is only possible to make short-term predictions of the behaviour of the international relations' subjects. In line with that, long-term implications of the military neutral position of the Republic of Serbia are completely unpredictable. Deterministic chaos theory also points out that the state of a system which is characterised by the increased level of complexity and therefore also by uncertainty, and in which, due to the policy of military neutrality the Republic of Serbia persists, represents the opportunity which should be used wisely and pragmatically because apart from implicating certain risks such a state opens numerous possibilities and opportunities for future development and prosperity of the society and the state

Key words: military neutrality, Republic of Serbia, defence policy, deterministic chaos theory, non-linearity.